

MARTA GOŇCOVÁ

K NIEKTORÝM PROBLÉMOM VYTVÁRANIA JEDNOTNEJ L'UDOVEJ FRONTY KSC NA SLOVENSKU

Proces formovania taktiky jednotnej ľudovej fronty na Slovensku, naväzujúci na skúsenosti z budovania jednotnej fronty zdola v predchádzajúcom období, závisel od mnohých faktorov: predovšetkým od situácie v KSC i v medzinárodnom komunistickom hnutí, od politiky vládnucej československej buržoázie, respektíve aktivistickej koalície, ale aj od taktiky radikálnej fašizujúcej opozície — Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.

V období hospodárskej krízy rokov 1929—1933 sa z obavy pred nastolením fašistickej diktatúry prejavila snaha o zjednotenie robotníckeho hnutia, ako aj o rozšírenie vplyvu medzi robotnícku chudinu; bezprostredným cieľom komunistického hnutia však bola proletárska revolúcia a diktatúra proletariátu.

Nástup Hitlera k moci a zostrenie medzinárodnej situácie nútilo KSC na prelome rokov 1933/1934 formovať novú politickú orientáciu za také zoskupenie demokratických politických síl v Československu a na Slovensku zvlášť, ktoré by zaručovalo obranu republiky pred zahraničným fašizmom a vnútornými pravicovými silami. Nová taktická orientácia rozpracovaná X. plénom ÚV KSC v novembri 1934 stanovila ako zásadnú úlohu rozšírenie vplyvu strany na poľnohospodársky proletariát, malo-roľníkov, na organizovaných robotníkov ostatných politických strán, ale i na neorganizovaných robotníkov a nezamestnaných.

Výsledky takto rozšírenej jednotnej fronty na Slovensku sa ukázali v parlamentných voľbách v roku 1935, keď skutočnosť, že nedošlo k výraznejším zmenám v pomere politických síl, považuje KSC za prvý významný úspech protifašistických síl.

VII. kongres Komunistickej internacionály v roku 1935 analyzoval podstatu fašizmu, príčiny jeho víťazstva v Nemecku, rozpracoval taktiku jednotnej ľudovej fronty spájajúcej všetky demokratické sily proti fašizmu.¹

¹ Vid' napr.: VII. kongres KI a boj proti fašizmu a vále. Dokumenty. Praha 1978; E. Leverenz, Die Analyse des Faschismus durch die Kommunistische Internationale. Berlin 1975; B. Lejbzon, K. Širinja, Povorot v politike Kominterna. Moskva 1975.

Viliam Široký v diskuzii na VII. kongrese KI vystúpil už s určitou aplikáciou taktó široko chápanej protifašistickej fronty na podmienky Slovenska, obrátil sa na členov sociálne demokratickej strany, agrárnej i HSLS s výzvou na spoločný postup.² Slovenské vedenie KSČ si bolo vedomé toho, že musí usilovať o získanie stredných vrstiev, predovšetkým roľníkov, maloroľníkov, mládeže, ale i národnostných menšín pre spoločný boj proti fašizmu.

Realizácia záverov VII. kongresu KI v otázke jednotnej ľudovej fronty, aj vlády jednotnej a ľudovej fronty, národnostnej otázky a ďalších, nebola na Slovensku, ako nakoniec aj v českých zemiach, bez problémov. Mnohé otázky boli nedocenené, neujasnený bol spôsob ich riešenia v ČSR.³

V tomto smere prišlo s konštruktívnou kritikou realizácie usnesení VII. kongresu KI na Slovensku (v rámci príprav VII. zjazdu KSČ) celoslovenské vedenie KSČ zasadajúce 22. 2. 1936 v Bratislave.⁴ V rezolúcii z tohto zasadania sa konštatuje rad úspechov pod vplyvom záverov KI —rozšírenie stykov so sociálnou demokraciou, spoločný postup v hospodárskych bojoch (predovšetkým stavebných a poľnohospodárskych robotníkov), nadviazalo sa spojenie s príslušníkmi stredných vrstiev, do tejto doby voličskou základňou HSLS a agrárnej strany.

Zároveň sa však pri budovaní jednotného ľudového frontu ponechala stranou kritika sociáldemokratickej a reformistickej ideológie, v mnohých hospodárskych bojoch komunisti urobili zásadné ústupky (vzdali sa kritiky vlády apod.), obrana demokracie bola potom druhou stranou často vykladaná ako súhlas s existujúcim režimom. V národnostnej otázke bolo heslo rovnoprávnosti slovenského národa a menšín na Slovensku prijaté s nadšením, ale zostalo len programom bez konkrétnych krokov. Preto stanovilo krajské vedenie KSČ na Slovensku ako jednu z prvoradých úloh rozobrať vo vnútrostranickej diskuzii politické chyby a tak ujasniť líniu VII. kongresu KI, v spolupráci s českým proletariátom dosiahnuť rovnoprávnosti Slovákov a Maďarov, sústrediť sa na prácu medzi roľníkmi, mládežou, ženami, medzi nezamestnanými, zlepšiť kádrovú prácu, naväzovať na úspechy hospodárskych bojov.

Na základe uznesení VII. kongresu KI i skúseností z ich realizácie v československých podmienkach, rozpracoval VII. zjazd KSČ, konaný 11.—14. apríla 1936, taktiku jednotnej ľudovej fronty: bojom za každo-

² „Podávame vám ruku, vám pracujúcim ľuďom v sociálnodemokratickej strane, v reformistických odboroch, v kresťanských zväzoch, vám, maloživnostníkom v živnostenskej strane, vám, inteligenci v rôznych pokrokových organizáciach, vám, domkárom a maloroľníkom v agrárnej Domovine, v kresťanskom zväze maloroľníkov, vám, pracujúcim a najmä mladej generácii v organizáciach Hlinkovej strany, ktorí ste za skutočnú národnú a sociálnu slobodu. Vybudujte spolu s nami masový ľudový front proti vojne, za mier, proti fašizmu, na obranu demokratických práv.“ VII. svetový sjezd Komunistické internacionály. Praha 1935; viz: Na obranu republiky proti fašizmu a vojne. Bratislava 1955, s. 190—191.

³ Pozri K. Gottwald, Za správné uplatnění linie VII. kongresu KI. Praha 1936; pozri tiež osnovu referátu pre závodné a úličné organizácie KSČ k prepracovaniu záverov VII. kongresu KI. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSČ na Slovensku v rokoch 1921—1938, č. 188.

⁴ Pozri rezolúciu prijatú na schôdzi krajského vedenia KSČ dňa 22. 2. 1936 v Bratislave. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSČ na Slovensku v rokoch 1921 až 1938, č. 188.

denné požiadavky hospodárske, sociálne, politické a národnostné širokých vrstiev budovať jednotný a ľudový front zdola, proti nastoleniu fašistickej diktatúry v Československu, za obranu republiky pred útokom fašistického Nemecka, za obranu Sovietskeho zväzu a proti imperialistickej vojne.⁵

Po VII. zjazde KSC sa boj na obranu republiky stupňoval, vzrástol počet štrajkov, demonštrácií; závery zjazdu boli príťažlivé aj pre členov buržoázných a tzv. socialistických strán, zväčšilo sa množstvo spoločných akcií.⁶ Prezídium krajiniského úradu v Bratislave bolo nútené konštatovať, že sa v komunistami vyvolaných štrajkoch podarilo vybudovať „akýsi druh jednotnej fronty“. Hnutie za jednotný protifašistický front bolo označované za veľmi nebezpečné pre republiku a ako také malo byť sledované.⁷

Napriek zostrenej perzekúcii štátneho aparátu v rokoch 1937—1938 snažila sa KSC rozšíriť protifašistickú jednotnú frontu na čo najširšie vrstvy obyvateľstva. Analyzovala a kritizovala programy a ich realizáciu u slovenských politických strán,⁸ využívala rozpory vo vnútri strán, podporovala opozičné hnutia, snažila sa získať ich členstvo. Nástup mladej generácie agrárnikov (okolo časopisu Zem) a mladých sociálnych demokratov (okolo revue Nový hlas) priniesol kritiku nielen centralistickej politiky stranického vedenia, ale aj objektívnejšie hodnotenie situácie na Slovensku a možnosti riešenia jeho problémov.

KSC sa obracala na demokratické prúdy v týchto slovenských stranách, ale venovala pozornosť aj politickému životu menšín. Predkladala rad návrhov na riešenie hospodárskych, politických a národnostných problémov menšín.⁹ V žiadnom prípade ich nepovažovala za homogénnu nacionálnu masu usilujúcu o rozbitie republiky.¹⁰ Veľ tretina členov KSC na Slovensku bola maďarskej národnosti,¹¹ ďalší maďarskí a nemeckí robotníci, roľníci a pokroková inteligencia nachádzali svoje miesto v aktivistických stranách. Časť členstva nemeckých strán na Slovensku, ktorých vedenie sa orientovalo na Henleina a Berlín, nesúhlasila s touto politikou.

⁵ K. Gottwald v referáte *Ľudový front na obranu mieru proti Hitlerovi*, za chlieb a slobodu hovorí o. i. aj o predpokladoch pre skutočnú obranu krajiny: 1. splnenie hospodárskych a sociálnych požiadaviek pracujúcich miest a dedín, 2. demokraticizáciu celého režimu, 3. národnostné zrovnoprávenie, 4. demokraticizácia armády. Bližšie v K. Gottwald, *Spisy VII. Bratislava 1953*, s. 119.

⁶ Bližšie pozri *Prehľad dejín KSC na Slovensku*. Bratislava 1971, s. 229.

⁷ Zpráva Prezídia krajiniského úradu v Bratislave z 14. júla 1938 Policajnému riaditeľstvu v Prahe o agitácii KSC a jednotnej fronte. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSC na Slovensku 1921—1938, č. 180.

⁸ Pozri napr. materiály: *Kto pôjde na zjazd agrárnej strany? Čo je a čo chce Hlinkova ľudová strana*. Politické smernice KSC pre prípravu obecných volieb roku 1938. Dokumenty k dejinám KSC na Slovensku, 2. Bratislava 1980, s. 303—307, 277—284 a 370—375.

⁹ Napr. memorandum klubu poslancov a senátorov KSC z 14. apríla 1938 vláde ČSR o opatreniach na riešenie maďarskej otázky. *Chceli jsme bojovať*, 1. Praha 1963, s. 363.

¹⁰ Pozri V. Clementis, *Medzi nami a Maďarmi*. Londýn 1943, s. 55.

¹¹ Napr. na celoslovenskej konferencii KSC v Banskej Bystrici 16.—17. mája 1937, kde bol prijatý Plán hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska, bolo zo 128 riadnych delegátov 66 Slovákov, 44 Maďarov, 15 Nemcov, 2 Ukrajnci, 1 Čech. *Rudé právo*, 20. mája 1937.

Takto vzniklá opozícia vo Vereinigte christlichsoziale Landes- und ungarische Nationalpartei dokonca opustila stranu a založila novú — Deutsche christlichsoziale Landespartei (DChLP). Ešte v roku 1938, keď väčšina nemeckého obyvateľstva bola už ovplyvnená fašizmom, vystupovala DChLP s plánom spolupráce s ostatnými stranami a národnosťami, so stranou sociálne demokratickou, ale aj komunistickou. Zdôrazňovala odlišnosť sudetských Nemcov od starousadlíkov na Slovensku, vystupovala proti rozkladnej Henleinovej politike.¹²

Znamená to, že výzvy KŠČ na Slovensku k širokej jednotnej ľudovej fronte nachádzali odozvu aj u antifašistov v maďarskej a nemeckej menšine, i keď tento ohlas nemožno preceňovať. Do akej miery sa do tejto fronty zapojili, ako i otázka ich boja proti fašizmu počas vojny, to sú problémy, ktorých komplexné riešenie naša historiografia ešte nedosiahla.

Bezprostredné ohrozenie republiky po zabraní Rakúska podnietilo KŠČ k novým výzvam adresovaným socialistickým, demokratickým, republikánskym stranám (Mičurova odnož Československej strany ľudovej, SNS, časť demokratického členstva agrárikov), ale aj Ľudákom k spoločnému boju za obranu republiky.¹³ Na mnohých miestach sa skutočne spoločné akcie konali, ale k vytvoreniu pevnej ľudovej fronty na Slovensku nedošlo. Situáciu ovládol nacionalizmus a sociálna demagógia sfašizovanej HSEŠ.

Možno povedať, že v medzivojnovom období na Slovensku venovala KŠČ najviac pozornosti práve vývoju v HSEŠ. Je to pochopiteľné, veď išlo o politicky najsilnejšiu stranu, ktorá svojím programom autonómie, protičeskou a protikomunistickou agitáciou, hľadaním podpory pre svoje politické a hospodárske ambície v Nemecku bola pre zachovanie celistvosti republiky, ako aj jej buržoázno demokratického charakteru, najnebezpečnejšia.

Pre stanovenie stratégie a taktiky KŠČ na Slovensku v rokoch nastupujúceho fašizmu je veľmi významná práca skupiny okolo časopisu DAV. V. Clementis už v roku 1933 poukazoval na podmienky, ktoré pre šírenie fašizmu na Slovensku — predovšetkým pre fašizujúce živly z okolia HSEŠ a Rázusovej SNS — existovali: nezamestnanosť robotníkov a poľnohospodárskych robotníkov, silný nacionalizmus, sociálna demokracia žiadajúca ochranu nie pred fašizmom, ale pred komunistami.¹⁴ Jedinou možnosťou pre boj proti šíreniu fašizmu je podľa Clementisa leninské riešenie národnostnej otázky, t. j. riešenie triednym bojom, vybudovaním jednotnej fronty proletariátu. Davisti poukazovali na spojenie Ľudákov

¹² Napr. správa o schôdzi DChLP konanej 10. 7. 1938 v Bratislave. ŠSÚA, fond Policajné riaditeľstvo, č. 251.

¹³ „Poukážte Ľudákom na ich povinnosti brániť republiku a žiadajte, aby organizácie ľudovej strany posielali príspevy na svoje vedenie proti spojeniu Sídora z Esterházy a Henleinom.“ Obežník Naša záchrana je v jednote, vydaný sekretariátom celoslovenského kraja KŠČ 15. 3. 1938 všetkým miestnym a závodným organizáciám KŠČ. Viz Dokumenty k dejinám KŠČ na Slovensku, 1. Bratislava 1980, s. 360.

¹⁴ V. Clementis, Pán učiteľ Adolf Hitler a jeho slovenskí žiaci. DAV, 6, 1933, č. 4.

a SNS s českými fašistami,¹⁵ porovnávali tiež ľudácky katolícky fašizmus s fašistickými variantami v Poľsku a Rakúsku, poukazovali na nebezpečie fašizácie ČSR cestou „suchou“, t. j. pomocou katolíckeho bloku.¹⁶ Snažili sa o rozšírenie jednotnej ľudovej fronty na Slovensku o kultúrnu frontu, kritizovali nedostatky práce socialistického hnutia medzi mládežou a to jak robotníckou a roľníckou, tak študujúcou.¹⁷ Práve zásluhou davistov sa podaril už vo februári 1935 prvý pokus o vytvorenie jednotného frontu v rámci demokratického bloku komunistických, socialistických, demokraticky orientovaných študentských spolkov, ktorý pri voľbách do výboru Zväzu slovenského študentstva získal rozhodujúce pozície. Ľudáci sa dostali do opozície a demokratický blok sa stal základňou pre konštruktívnu študentskú prácu až do konca predmníchovskej republiky. Davisti mali nemalú zásluhu aj na teoretickom rozpracovaní národnostnej otázky na Slovensku.¹⁸

KSČ riešila komplex otázok celej spoločnosti, podriaďujúc otázkou národnostnú otázku sociálnej; odsunovala jej všestranné riešenie až do obdobia po víťazstve socialistickej revolúcie. Vytýčila požiadavku práva národov na sebaurčenie, objavili sa návrhy na federáciu (Gottwald v období VI. zjazdu), ale otázkam štátoprávneho usporiadania vzťahu Čechov a Slovákov sa zvláštna pozornosť nevenovala.¹⁹ Aj keď po VI. zjazde KSČ rástol záujem o národnostnú otázku, zásadnú zmenu priniesol až VII. zjazd KSČ v roku 1936. Rozpracovaný a konkretizovaný národnostný program sa stal jednou zo štyroch základných požiadaviek pre obranu republiky. Riešenie národnostnej otázky sa stalo súčasťou vytvárania jednotného ľudového frontu, nastolenie vlády ľudového frontu malo umožniť plné národnostné vyrovnanie.²⁰

Až do roku 1937 sústredila KSČ pozornosť predovšetkým na vyriešenie národnostnej otázky nemeckej menšiny. Rast medzinárodného napätia, zhoršovanie situácie na Slovensku, postupujúca fašizácia HSLS priviedli komunistov k snahám o riešenie slovenskej otázky ako samostatnej časti národnostnej otázky v ČSR, ako predpokladu pre vytvorenie jednotného ľudového frontu na Slovensku.

Takto postavenú slovenskú otázku presadzovali i davisti. V teoretickom boji proti idej jednotného československého národa a to nielen u slovenských sociálnych demokratov a agrárnikov, ale i v samotnej KSČ, pristupovali k analýze pojmu „slovenský národ“ z triednych pozícií — slovenský národ tvoria pracujúci Slovenska a nie slovenská buržoázia. Práva Slovákov mali byť zabezpečené za pomoci českého národa. Boj

¹⁵ J. Schefranek, Bankrot hlasizmu a tých druhých. DAV, 7, 1934, č. 7; Náš fašizmus sa predstavuje. DAV, 7, 1934, č. 7.

¹⁶ E. Klinger, Kresťanský návod k fašizmu. DAV, 7, 1934, č. 4; A. Hlavatý, K fašizmu studenou cestou. DAV, 7, 1934, č. 7.

¹⁷ Napr. článok G. Husáka, Rozpaky slovenského študentstva. DAV, 8, 1935—1936, č. 9.

¹⁸ Š. Drug, DAV a davisti. Bratislava 1965; V. Plevza, Davisti v revolučnom hnutí. Bratislava 1965.

¹⁹ V. Plevza, Československá štátnosť a slovenská otázka v politike KSČ. Bratislava 1971, s. 124.

²⁰ Pozri K. Gottwald, Spisy, VIII. Bratislava 1954, s. 27.

za riešenie národnostnej otázky teda nie je bojom za rozchod, ale za utuženie zväzku českého a slovenského pracujúceho ľudu proti českej a slovenskej buržoázii.²¹

Pri presadzovaní práva národov na sebaurčenie kládli dôraz na účelnosť odtrhnutia. Hospodárske a sociálne vyrovnanie Slovenska s českými krajinami by vytváralo oveľa pevnejší zväzok medzi Čechmi a Slovákmi ako fikcia jednotného československého národa.²² Už v roku 1932 predkladajú davisti návrh na industrializáciu Slovenska²³ a parlamentná reč V. Clementisa v r. 1936 obsahovala hlavné zásady národnostnej politiky KSC, ktoré sú o rok neskôr sformulované v Pláne hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska.²⁴

Davisti zdôrazňovali rozdielnosť chápania národnostnej otázky u Ľudákov a KSC a poukazovali na ekonomické problémy ako podstatu konfliktov. HSLS išlo predovšetkým o získanie ekonomických výhod pre slovenskú buržoáziu, o získanie politických pozícií ustavením slovenského snemu a vlády. Politika voči ostatným vrstvám obyvateľstva svojim charakterom neprekračovala hranice demagógie. Otázka menšín bola HSLS viac-menej využívaná iba k nátlaku na vládu, kdežto návrhy KSC na národnostné vyrovnanie sa rovnako vzťahovali na Slovákov ako aj na Nemcov, Maďarov, Ukrajincov a Poliakov.

Jedným z najvýznamnejších dokumentov svedčiacich o snahe KSC odstrániť hospodársku a sociálnu zaostalosť Slovenska, ktorá vyvolávala o. i. nezdravý nacionalizmus, o snahe vytvoriť tak základ pre likvidáciu slovenskej otázky ako deštruktívneho faktoru pri obrane republiky je Plán hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska.²⁵

Bol prijatý v máji 1937 Celoslovenskou konferenciou KSC v Banskej Bystrici na základe uznesenia VII. zjazdu KSC o potrebe zvýšenia životnej úrovne ľudu, ako predpokladu pre vytvorenie jednotného ľudového frontu na Slovensku.

Plán obsahoval požiadavky už predtým navrhované zo všetkých strán, prínosom však bolo ich koncepčné skĺbenie v celok, i to, že sa netýkali len slovenského národa, ale všetkých národností na Slovensku.

Ako hlavný predpoklad riešenia národnostnej otázky tu vystupuje industrializácia. Hospodárska časť sa zamerala na konkrétne úlohy riešenia problémov robotníkov, roľníkov (malých a stredných roľníkov dostať tak spod vplyvu agrárnikov a HSLS), živnostníkov a obchodníkov. Návrhy na odstránenie nedostatkov v oblasti školstva a kultúry, jazykových problémov vychádzali aj z potrieb menšín. Plán sa zaoberal aj otázkami samosprávy Slovenska, navrhoval rozšírenie právomoci a demokratizáciu Krajinského zastupiteľstva, okresnej a obecnej samosprávy, otázke štátoprávneho postavenia Slovenska sa tu však pozornosť nevenuje.

²¹ V. Clementis, *Vzduch našich čias*. Bratislava 1967, II, s. 92.

²² Tamtiež, s. 248.

²³ V. Clementis, L. Novomeský, *Ođ desiatiletky k päťtiletce*. DAV, 5, 1932, č. 2—3.

²⁴ Bližšie pozri V. Plevza, *Davisti a KSC, Nová mysl*, 1984, č. 6, s. 714—725.

²⁵ Plán hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska. Uznesenie Celoslovenskej konferencie KSC v Banskej Bystrici, prijaté dňa 17. 5. 1937. Dokumenty k dejinám KSC na Slovensku, 2. Bratislava, 1980, s. 331—348.

Žiadna politická strana neprišla s tak detailným plánom riešenia slovenských problémov, napriek tomu ho vláda odmieta.²⁶ KSC sa v rokoch 1937—1938 nepodarilo pre tento plán získať ani slovenské občyvateľstvo, spracovávané v podstate od vzniku republiky heslami ľudáckej autonómie. Napriek rade spoločných akcií (štrajkov, demonštrácií, osláv 1. mája 1938 atď.) nedošlo na Slovensku k vytvoreniu pevnej a trvalej jednotnej fronty proti fašizmu.²⁷

Súčasťou boja slovenských komunistov proti fašizmu bola i pomoc antifašistom iných národov. Predovšetkým sa podarilo rozpútať mohutnú kampaň, za spoluúčasti sociálnej demokracie, na obranu demokratického Španielska, organizovali sa zbierky, odchádzali dobrovoľníci, konali sa protestné akcie.²⁸ Ľudová strana sa verejne postavila na stranu nemeckých a španielskych fašistov. Obrana demokratického Španielska v slovenských podmienkach nebola len podporou španielskeho ľudu, ale aj bojom za odhalenie fašistického, protifudového a protinárodného charakteru HSES. Veľký význam má i pomoc emigrantom z Nemecka, Rakúska,²⁹ Maďarska,³⁰ Poľska,³¹ Bulharska,³² organizovanie ilegálnych prechodov hraníc, prevážanie tiskopisov, direktív. Podporované sú emigrantské spolky a to komunistické i nekomunistické — tzv. Zväz nemeckých emigrantov, Zväz študentov poľských Židov, AB. Juhoslavia, Osvita — Ukrajincov, Christov Botev Bulhárov, Panazičskö Maďarov a ďalšie. Pre emigrantov komunisti obstarávali doklady, povolenia k pobytu, prácu i právnu a finančnú pomoc.³³

* * *

²⁶ Stačí porovnať memorandum na prezidenta republiky o slovenských požiadavkách, pripravené 9. 1. 1937 generálnym tajomníkom HSES M. Sokolom. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond Slovensko 1938—1945, č. 955. Z 35 bodov memoranda sa ani jeden netýka bezprostredne problémov robotníkov, dva body sa týkajú roľníkov, ale veľmi obecné naformulované: zaistenie cien živočišnej výroby, úprava dlžôb roľníkov; jeden bod sa vzťahuje na starostlivosť o nezamestnaných. Zostávajúcich 32 bodov sa týka účasti slovenskej buržoázie na politickom a najmä hospodárskom riadení Slovenska, ale i republiky.

²⁷ Podrobne pozri napr. Milan Filo, *Boj KSC na Slovensku za obranu republiky v rokoch 1937—1938*. Bratislava 1960.

²⁸ Tamtiež, s. 60—66.

²⁹ Obežník Prezídia krajinského úradu v Bratislave z 4. 5. 1934 č. 20.611/1934 prez. o akciách na podporu antifašistov z Nemecka a Rakúska. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSC na Slovensku 1921—1938, č. 190; letáky vyzývajúce k podpore rakúskeho proletariátu v r. 1934. ŠSÚA, fond Policajné riaditeľstvo, č. 276.

³⁰ Hlásenia o pomoci slovenských komunistov pri prechode maďarských antifašistov cez naše územie do SSSR (1930, 1934), výzvy ku konaniu zbierok pre maďarské robotnícke hnutie za oslobodenie maďarských antifašistov. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSC na Slovensku 1921—1938, č. 131.

³¹ Dokumenty z rokov 1937—1938 o pomoci KSC poľským emigrantom—komunistom, väčšinou policajné hlásenia Prezidiu krajinského úradu v Bratislave. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSC na Slovensku v rokoch 1921—1938, č. 130.

³² Napr. správy Policajného riaditeľstva v Bratislave o komunistickej agitácii medzi bulharskými emigrantmi. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSC na Slovensku v rokoch 1921—1938, č. 132.

³³ Správa Prezídia krajinského úradu v Bratislave zo dňa 5. 4. 1938, tiež z 10. 8. 1938. Archív ÚML pri ÚV KSS, fond KSC na Slovensku v rokoch 1921—1938, č. 130.

Sledovali sme niektoré aspekty úsilia o vytváranie jednotnej ľudovej fronty proti fašizmu na Slovensku — od vytvárania jednotnej fronty proletariátu do X. pléna ÚV KSC v roku 1934, potom jej rozšírenie na frontu proletariátu, nezamestnaných, poľnohospodárskeho proletariátu, maloroľníkov a dedinskej chudoby vôbec. Po VII. kongrese KI a VII. zjazde KSC sa prenáša taktika jednotnej ľudovej fronty aj na Slovensko, kde spojenie antifašistických síl znamená orientáciu na demokratické prúdy v HSLS, na získanie stredných roľníkov v agrárnej strane, zamerať sa tiež na mládež a inteligenciu.

Pri spracovávaní teoretických otázok slovenského fašizmu, hlavne v HSLS, pri rozpracovávaní leninského riešenia národnostnej otázky zohrali významnú úlohu davisti. Obohatili marxistickú teóriu o analýzu rôznych typov fašizmu, poukázali na zvláštnosti fašizmu v jednotlivých krajinách a nutnosť počítať s nimi pri stanovovaní úloh jednotnej ľudovej fronty. V podmienkach Slovenska považujú za nutné proti ľudáckej forme fašizmu rozšíriť jednotnú ľudovú frontu o kultúrnu frontu a robotnícku, roľnícku a študujúcu mládež.

Národnostná otázka, zvlášť slovenská otázka a jej riešenie sa stalo súčasťou taktiky jednotnej ľudovej fronty na Slovensku, zvlášť od roku 1937. Plán hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska však neprerástol do kvality akčného programu strany (iba v tejto podobe sa mohol stať protiváhou ľudáckej agitácie).

Významná je v slovenských podmienkach i práca komunistov medzi maďarskou a nemeckou menšinou i pomoc antifašistom z krajín, kde už k nastoleniu fašistickej diktatúry došlo.

Prečo sa teda nepodarilo v slovenských podmienkach vytvoriť širokú, pevnú a trvalú jednotnú ľudovú frontu? Predovšetkým československá vláda usilujúca o udržanie status quo, nechce zobrať na vedomie, že Slovensko potrebuje zmeny mocenské, politické, administratívne i ekonomické. Umožňuje tak HSLS naďalej využívať tieto nedostatky v protičeskej propagande, ku kritike vlády buržoáznej demokracie a k oslavám vlády „tvrdej ruky“, vlády fašistickej.

KSC nenachádzala u vodcov sociálnej demokracie na Slovensku odozvu pre rozvinutie protifašistického boja, naopak sociálna demokracia tvrdo presadzovala politiku vlády: komunisti rovnako ako fašisti ohrozujú republiku.³⁴ Pri sledovaní činnosti sociálnej demokracie na Slovensku po Mníchove dokonca vyvstáva otázka, či účasť na akejkoľvek vláde nebola pre sociálnu demokraciu v prvom rade otázkou participácie na moci, či už v buržoáznej demokratickej vláde ČSR, alebo po vyhlásení autonómie v spolupráci s otvorene fašistickou HSLS.³⁵

³⁴ Ešte 6. 10. 1938 Robotnícke noviny uverejnili článok Nepravdivé zprávy poľskej tlačovej kancelárie o spojení čs. sociálnej demokratickej strany a komunistov. Ostro sa stavajú proti takýmto obvineniam.

³⁵ Robotnícke noviny kritizovali politiku HSLS ako fašistickú (Ľudáci sa opíčia po hitlerovcov, Robotnícke noviny, 35, 1938, z 4. 6.), vyčítajú jej, že zneužíva medzinárodné udalosti pre svoje politické ciele (Ľudáci sa v Prahe nedohodli, Robotnícke noviny, 35, 1938 z 2. 10.). Pritom sociálna demokracia s Ľudákmi podpísala Zilinskú dohodu o autonómii Slovenska a po jej vyhlásení sa snažili o ďalšiu spoluprácu s HSLS (Podívajme sa dobre sami na seba, Robotnícke noviny, 35, 1938, z 6. 10.).

Možno povedať, že práve mníchovské udalosti odhalili politiku slovenských strán v medzivojnovom období — nielen sociálna demokracia, ale i agrárnici, bývalí protivníci HSLŠ sa snažia splynúť organizačne, mnohí dokonca i ideovo s HSLŠ a zabezpečiť si tak účasť na moci (a to nielen politickej, ale predovšetkým hospodárskej) autonómneho Slovenska;³⁶ podobný osud má i konzervatívna SNS i keď majú jej vodcovia spočiatku naivné predstavy, že sa dohodnú s HSLŠ o názve a programe novej celonárodnej jednotnej politickej strany Slovenska.³⁷

Z mníchovských udalostí vychádza s čistým štítom len KSC, ktorá i v týchto kritických dňoch zotrúva na stanovisku obrany republiky. Nekompromisný postoj KSC v boji proti fašizmu až do posledných dní existencie republiky významne prispel k tomu, že KSC sa stáva uznávanou vedúcou silou protifašistického boja v nasledujúcom období.

К НЕКОТОРЫМ ВОПРОСАМ ОБРАЗОВАНИЯ КПЧ ЕДИНОГО НАРОДНОГО ФРОНТА В СЛОВАКИИ

Тактика единого народного фронта против фашизма, разработанная VII конгрессом Коминтерна и VII съездом КП Чехословакии, переимствует опыт формирования единого фронта предшествующего периода. В условиях Словакии задача становления связи антифашистских сил требовала от КПЧ ориентироваться на демократические течения в рамках Словацкой народной партии им. Глинки и других политических партий Словакии, завоевать влияние в средних слоях общества. Составной частью тактики единого народного фронта в Словакии, именно после 1937 г., стала борьба за решение «словацкого вопроса» и в его рамках тоже проблем венгерского и немецкого национальных меньшинств. В развитии теоретических вопросов фашизма в Словакии и ленинского решения национального вопроса сыграла значительную роль группа вокруг журнала «ДАВ». ДАВисти обогатили марксистскую теорию анализом разных видов и проявлений фашизма, показали его особенности в отдельных странах и требовали основать на этих разновидностях модификацию задач единого народного фронта.

Вразрез усилию КПЧ и удачности отдельных совместных действий с членами других словацких партий, неудалось в Словакии создать прочный и длительный народный фронт. Именно правительство Чехословакии, стремясь содержать status quo, не хотело созвать, что в Словакии созрела необходимость реформ в правительственно-политической, административной и экономической сферах. Своей политикой предоставляло Словацкой народной партии возможность постоянно злоупотреблять этими объективными надобностями для противожесткой пропаганды, для критики буржуазнодемократической системы власти и для воспеания фашистской формы власти. Руководство словацких партий социалдемократической, аграристской и национальной отклонило все предложения создать антифашистский фронт. Тоже самый План хозяйственного, социального и культурного подиятия Словакии, принятый КПЧ, не перерос в качество программы действий (только в таком виде смог он стать в противовес агитации Словацкой народной партии).

Факт, что в течении событий связанных с принятием Мюнхенского договора и после них КПЧ настаивала на защите республики, значительно содействовал тому, что КПЧ стала признаваемой заведующей силой антифашистской борьбы в последующие годы.

Ani táto zmena v programe a politických postojoch sociálnu demokraciu nezachránila; 16. 11. 1938 bola jej činnosť zastavená a 21. 11. celkom zakázaná.

³⁶ V. Moravčík, Sme jednotní. Slovenský denník, 21, 1938 z 10. 11.

³⁷ Funkcionárom SNS. Národné noviny, 70, 1939 z 1. 1.

